

короткого, в контексті світової історії, періоду свого існування демократія накопичила достатньо негативів – матеріалізм, нігілізм, агностицизм, технологізм, які звели людську особистість до економічної одиниці.

Таким чином, завдання християнства полягає у наповненні демократії духовним та моральним змістом, у спонуканні до реформування демократії у напрямку визнання людини та її свободи найвищою та фундаментальною цінністю.

Бібліографічні посилання:

1. **Віллем Ж.-П.** Європа та релігії. Ставки XXI століття / Віллем Жан-Поль. – К.: Дух і Літера, 2006. – 331 с.
2. **Вселенський Патріарх Варфоломій.** Віч-на-віч з тайною. Православне християнство у сучасному світі. – К.: Дух і Літера, 2011. – 360 с.
3. **Гатчисон В. Р.** Християнство, культура і пов'язані з ними ускладнення: протестантське ставлення до місії / Вільям Р. Гатчисон // Релігійна свобода і права людини: Місія і прозелітизм. У 3 т. – Т. 3. – Львів: Свічадо, 2004. – С. 291 – 309.
4. **Гер Дж. Б.** Католицизм і демократія: конфлікт, зміни та співпраця / Дж. Браєн Гер // Релігійна свобода і права людини: Богословські аспекти. У 2 т. – Т. 1. – Львів: Свічадо, 2000. – С. 201 – 218.
5. Декларація про релігійну свободу. Документ Другого Ватиканського Собору // Релігійна свобода і права людини: Місія і прозелітизм. У 3 т. – Т. 3. – Львів: Свічадо, 2004. – С. 34 – 36.
6. **Дерем В.К.** Перспективи щодо релігійної свободи: порівняльна характеристика / В. Коул Дерем // Релігійна свобода і права людини: Правничі аспекти. У 2 т. – Т. 2. – Львів: Свічадо, 2001. – С. 23 – 76.
7. Енцикліка Любов у правді Вселенського Архієрея Венедикта ХУІ про інтегральний розвиток у любові та правді. – Жовкла: Місіонер, 2010. – 128 с.
8. Енцикліка Святішого Отця Венедикта ХУІ єпископам, священикам, дияконам, посвяченим особам і вірним мирянам Про християнську любов. – 2006. – 62 с.
9. **Єленський В.** Релігійна свобода: українська реальність і світовий досвід / Віктор Єленський // Релігійна свобода і права людини: Правничі аспекти. У 2 т. – Т. 2. – Львів: Свічадо, 2001. – С. 7 – 22.
10. **Лернер Н.** Релігійні права людини на основі документів ООН / Натан Лернер // Релігійна свобода і права людини: Правничі аспекти. У 2 т. – Т. 2. – Львів: Свічадо, 2001. – С. 117- 178.
11. Міжнародні правові гарантії свободи релігії та переконань. Документи та витяги з документів ООН і Ради Європи // Релігійна свобода і права людини: Місія і прозелітизм. У 3 т. – Т. 3. – Львів: Свічадо, 2004. – С. 203 – 228.
12. **Ратцінгер Й.** Цінності в часи перемін. Долання майбутніх викликів / Йосиф Ратцінгер. – Львів: Місіонер, 2006. – 168 с.
13. Спасенні надією. Енцикліка Вселенського Архієрея Венедикта ХУІ. – Львів: Місіонер, 2008. – 59 с.

УДК 316.77:008:004.5

Ю. С. Галій

ІНФОРМАЦІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА – ЕПІДЕМІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

Досліджуються особливості та наслідки інформаційної трансформації суспільства. Проаналізована низка дискусійних питань, що стосуються впливу інформаційно-комунікаційних технологій на суспільну свідомість. Наголошується на проблемність надмірної «завіртуалізованості» суспільства, і, як наслідок, кризу базових цінностей.

Ключові слова: віртуальна комунікація, ідентифікація, інформаційна трансформація, інформаційне суспільство, інформаційно-комунікаційні технології, культура, моральні цінності, суспільна свідомість, технологічна сингулярність.

Исследуются особенности и последствия информационной трансформации общества. Проанализирован ряд дискуссионных вопросов, касающихся влияния информационно-коммуникационных технологий на общественное сознание. Подчеркивается проблемность чрезмерной «завиртуализированности» общества, и, как следствие, кризис моральных ценностей.

Ключевые слова: виртуальная коммуникация, идентификация, информационная

The paper deals with a singularity and consequences information transformation of the society. Several disputable questions regarding the information and communication technologies an public conscience are analyzed. Problematical character of excessive «virtualization» of society, and, as a result, crisis of moral values is accented.

Keywords: virtual communication, identification, information society, information transformation, information and communication technologies, culture, moral values, public consciousness, technological singularity.

Сьогоденність характеризується світовим поширенням глобалізаційних процесів, які відзначаються надзвичайними масштабами та інтенсивністю. Головну роль у розвитку глобалізації відіграють економіка та новітні інформаційно-комунікаційні технології, які мають надзвичайний вплив на трансформацію суспільства. Активно розвиваються такі новітні інформаційні технології та комунікаційні послуги, як системи штучного інтелекту, робототехніка, квантова телепортація, інтелектуальні транспортні системи тощо, які охоплюють усі сфери людської діяльності та характеризуються механізмами маніпулювання суспільною свідомістю.

Наразі виникає унікальна ситуація, за якої культура та людські цінності формуються електронними засобами інформації. Суспільство як гігантський акумулятор інформації поступово стає заручником її надлишку. Інформація передається вже не через покоління, а через артефакти; штучний інтелект набуває людських рис.

У процесі здійснення теоретичного аналізу і синтезу змін, що відбулися в процесі трансформації існуючої соціокультурної організації суспільства, можна визначити наступні проблеми:

- криза суспільства споживання;
- втрата змістовних орієнтирів;
- криза базових цінностей.

Як реалії інформаційного суспільства, новітні технології та Інтернет поступово зміцнюють свій вплив в інформаційному середовищі та перетворюються на чинник, що впливає на подальший розвиток суспільства. У зв'язку з цим постає низка принципових проблем: визначення сутності та наслідків процесу інформаційної трансформації суспільства; аналіз новітніх інформаційно-комунікаційних технологій та їх вплив на суспільну свідомість і мислення.

Новітні інформаційно-комунікаційні технології та наслідки їх впливу в історично короткий термін виявили свій величезний потенціал та пріоритет, тому не випадково стали предметом дослідження багатьох вчених із різних країн.

Важливе значення для формування теоретичної основи становлення глобалізованого інформаційного суспільства мають роботи Д. Белла, М. Кастельса, Й. Масуди, М. Пората, Є. Тоффлера, Ю. Хаяши, та ін. Зокрема, Й. Масуде є автором концепції, в основі якої лежить твердження, що розвиток сучасної людини значною мірою залежить від розвитку інформаційних технологій.

Аналіз теорій впливу інформаційних технологій на людину розробляється в концепціях Е.Бендіка, У.Еко, М.Маклюена.

Дослідження віртуальної реальності в її антропологічному вимірі представлені в рамках віртуалістики, основоположниками якої стали М.О. Носов і С.С.Хоружий.

XXI століття – це насправді велична епоха з точки зору інформаційно-технічних досягнень суспільства. Сьогодні все більшого значення набуває тенденція перенесення акценту з моральних цінностей на утилітарно-прагматичні. Ієрархія цінностей викривлена настільки, що стає все важче віднаходити точки опори у житті. Ще Ст. Лем у своїй філософській праці «Summa Technologia» зазначав, що основною проблемою майбутньої інформаційної ери стане не розв'язання тих чи інших технократичних завдань, а культурологічна та психологічна профілактика можливого аксіологічного колапсу, потенційного руйнування мотиваційних основ людської життєдіяльності, запобігання негативному впливу інформаційного середовища на людину [6].

Дійсно, суспільство перетворюється на суспільство споживання. Механізм споживацтва виглядає так: людина має широкий спектр набору потенційних можливостей, які можна розвинути. Процес їх актуалізації супроводжується задоволенням, проте вимагає постійного відновлення зусиль, а тому часто не реалізується. Всупереч синергетичним прогнозам про посилення значення свідомого вибору соціальних суб'єктів, насправді ми живемо «у світі, де

відбуваються неконтрольовані та невпорядковані зміни».

Технології створюють новий вимір, де люди можуть зустрічатися і мати спільний досвід. Йдеться про реальність, яку називають штучною, віртуальною чи електронною. Поступово цей простір перетворюється на світ, який має подвійний стосунок до фізичного світу. З одного боку, він є складником фізичного світу, адже його створено на основі технологій, що діють за фізичними законами. А з другого боку, він постає як певна альтернатива до фізичного світу.

Вчені наголошують на тому, що інтелект сучасної людини – це вже штучний інтелект. Постає питання принципового характеру: яким буде носій інтелекту майбутнього – біологічним чи кібернетичним? Дослідники ставлять і інші безумовно важливі питання, але забувають про головне: навіщо створення універсального штучного інтелекту потрібне людству? Зокрема, І.В. Бестужев-Лада наголошує на проблемах довгого виживання людини під час космічних польотів. Це робить поширення людства у космосі на основі аналогічних до сучасних принципів побудови міжпланетних апаратів майже неможливим. Звідси йдеться про Землю як екологічну нішу людини, в той час як універсальний штучний інтелект буде поширюватися у космосі на власний розсуд (якщо й не одразу, то з часом – безумовно), на практиці перетвориться на чинник універсальної еволюції [3]. Фахівці прогнозують, що технологічно розвинуті позаземні цивілізації можуть оволодіти технологією ментальної передачі інформації. Отже, контакт із ними можна очікувати не спрямовуючи телескопи у космос, а зазираючи у глибини власної психіки. Вчені, також не відкидають факту прояву діяльності розуму у космосі. Сигнали є, але у людства відсутні «перцептивні еталони», для того щоб виокремити їх від фону та розпізнати у якості сигналів.

У постіндустріальному суспільстві все більшого значення набуває тип культури, основним матеріальним носієм текстів якої є не писемність, а «екранність». Широке розповсюдження і домінування телебачення означає, на думку М. Маклюєна, кінець «галактики Гутенберга», тобто системи комунікацій, що ґрунтується на типографському мисленні та фонетичному алфавіті. Нова культура переважно ґрунтується не на лінійному, тобто витягнутому в рядок письмі, а на системі екранних (площинних) зображень. «Екранна мова» – це часовий потік екранних зображень, що вільно вміщає в себе поведінку й усне мовлення персонажів, аудіовізуальний ряд, анімаційне моделювання, письмові тексти і багато чого іншого.

Доступність і розмаїтість інформації, яку можна отримати по сучасних каналах масової комунікації, призводять, з одного боку, до значної однорідності всесвітнього культурно-інформаційного простору, до ослаблення і зняття всіх бар'єрів, а з іншого – до величезної розмаїтості цієї інформації, з якої людина може обрати те, що відповідає її потребам [7, с. 25].

С. Хоружий наголошує на тому, що мережа Інтернет, а також інші новітні засоби комунікації в сучасній культурі призводять до появи нового типу соціального індивіда, повністю налаштованого на віртуальність. У цьому сенсі актуальною постає проблема ідентифікації, адже в віртуальній комунікації бере участь не реальна людина, а її віртуальний образ – «аватар». Ідентифікація через інформаційний простір та медіареальність має певні особливості й небезпеки: коли людина через Інтернет творить власну соціальну орбіту, конструює ідентичність у віртуальному просторі, вона починає існувати у режимі дискретності, тобто певної сукупності елементів, які проглядаються зусібіч [5].

Віртуальний світ змінює усталені роками поняття про сучасне, минуле й майбутнє; у ньому акумулюються майже всі знання, генеровані цивілізацією в ході її історичного розвитку. Міжчасова взаємодія є однією з визначальних ознак Інтернету, про що зазначає М. Кастельс: «Матеріальний фундамент нової культури є простір потоків і часовий відлік. Ця культура перекриває й акумулює різноманіття історично складених систем відображення; це культура реальної віртуальності, де вигаданий світ є вигадкою у процесі свого створення» [2].

Загальнолюдські цінності формуються під впливом родинного виховання, базової освіти, поведінки еліт, медіа, впливу оточення. Водночас ми живемо в тій частині світу, де вибір цінностей та ідентичностей не обмежений. Культура, що формується на основі мережі Інтернет, глобальна за своєю природою і легко перетинає національно-державні кордони, вона має планетарний, загальнолюдський характер. Покоління, яке виросло в тісному спілкуванні з комп'ютерами, мобільним зв'язком, Інтернетом, значно відрізняється в духовно-світоглядному аспекті, живе в іншому соціально-культурному вимірі. Символи й образи культури під колосальним впливом науково-технічного прогресу формуються та змінюються настільки стрімко, що людина не здатна їх «поглинути», співвідносячи з попередніми цінностями. Люди починають їх просто споживати, і домінуючим чинником стає не сенс чи якість продукту, а система його розповсюдження (тиражування). Це створює сприятливі умови для маніпулювання свідомістю і нав'язування людині певних форм поведінки. Відбувається трансформація способів трансляції інформації, внаслідок якої інформація передається наступному поколінню не традиційним

шляхом, а через артефакти.

Вражає той факт, з якою швидкістю та простотою артефакти і нові види інформації стають звичайним явищем повсякдення. Нинішні технології покликані звільнити людину від будь-якого прояву свідомої діяльності. Розробники, як справжні чарівники, наділяють речі життям, мисленням та інтелектом. Яскравим прикладом даного явища є амбіційний проект компанії «Volvo» – технологія комунікації між автомобілями. Шведи авторитетно заявляють, що машини зможуть обмінюватися між собою даними про дорожню обстановку вже в 2016 році. Проект дозволить підвищити рівень безпеки дорожнього руху, максимально оперативно отримуючи потрібну інформацію про дорожній стан. Крім того, фахівці вивчають можливість інформування автовласників про події безпосередньо на шляху їх слідування. Даний проект важко оцінити однозначно. З одного боку – справа йде про людську безпеку, а з іншого – людина втрачає можливість до мислення та свідомої діяльності, покладаючи всю відповідальність на техніку.

Соціальні закономірності реалізуються лише у свідомій діяльності людей, тобто повинні бути в тій або іншій формі усвідомлені ними. У процесі цієї діяльності відбувається «опредмечування» соціальної інформації в матеріальному субстраті суспільства: його предметна фізична форма перетворюється в культурну, що несе в собі в закодованому вигляді досвід соціальної діяльності. Сьогодні людство намагається наділити предмети змістом, що існував би поза їх відношенням до людини. Слід наголосити на тому що взяті відокремлено, поза їх відношення до людини, предмети ніякого смислу не мають (наприклад, смисл Піраміди існує не у ній, тобто фізичних параметрах, а у культурі, творінням якої вона є. Смисл речей існує не у них, а у культурі, яка породила їх, і у тих, хто цю культуру вивчив).

Зміна комунікативних можливостей через артефакти властива лише людині. Кожен вид тварин живе на вже заданих і закріплених природним відбором швидкостях комунікації. Якщо прийняти гіпотезу еволюції, то поява нового виду має бути пов'язана зі зміною швидкостей комунікації – зміною системи сигналів між тваринами, площі контрольованої території, швидкостей пересування. У тварин ці появи необхідні, а у людини – ні. Вона їх робить необхідними поступово, через зміну прагматики своїх культурних практик. Тварини використовують досвід попередніх поколінь. Але цей досвід «зв'язаний» у генетичній програмі, що унаслідкується організмом. На відміну від генів, культура являє собою сукупність неспадкоємної інформації і тому здатна, з одного боку, до необмеженого росту, акумулювання інформації безлічі поколінь, а з другого – до необмеженого перебору й синтезу елементів (варіантів) цієї інформації [1, с.20].

Комунікативний аспект вплив у новітніх технологій на культуру та суспільну свідомість проявляється в тому, що сучасна інформаційна культура сприймається як звільнення людини від обмежень традиційної комунікації. Культура – це цілісне утворення, а цілісність завжди комунікативна – вона досягається шляхом комунікації, синергії між частинами. Тобто комунікація – це обмін енергією. Категорії простору та часу як комунікативні можливості залежать від швидкості комунікацій. Різні можливості для комунікації можуть породжувати різні просторово-часові континууми як форми цілісності культури. Поява і подальше використання інформаційно-комунікаційних технологій змінює цілісність світу, впроваджуючи нові просторово-часові звичаї.

Поступове накопичення та передача інформації у міру розвитку людства показали, що обсяг інформації зростає, у той час як швидкість передачі зменшується. Іншими словами, сукупна маса збереженої людством інформації безперервно зростає, а це зростання все більш прискорюється на кожному, заздалегідь обумовленому тимчасовому періоді. Якщо відзначити на осі часу переломи в житті біосфери, передісторії та історії суспільства, то кожен період між глобальними фазовими переходами виявляється приблизно на дві третини коротше за попередній. Ця залежність роз'яснюється гіперболою Панова-Снукса (авторів концепції), яка в районі 2045 року спрямовує в нескінченність. Це явище отримало назву «технологічна сингулярність». На думку засновників даної концепції, час між глобальними трансформаціями спрямовується до нуля, а швидкість історії стає безконечною. Тобто відкриття відбуваються настільки швидко, що подальші передбачення принципово неможливі.

Фахівці вже давно застерігають людство, що існує ймовірність перенасичення інформацією. Накопичений потік знань та інформації не може бути апіорі нескінченним – адже ми обмежені земним простором. У теорії потік інформації є нескінченним, оскільки безперервно розширюється. Головна проблема – неможливість зазирнути за точку сингулярності залишає дане явище центральною темою творів багатьох авторів наукової фантастики.

Учений-еволюціоніст В.А. Красилов у своїй роботі «Нерешенные проблемы теории эволюции» [4] стверджує, що морфологія людини стабілізована культурою – суперструктурою, що узяла на себе функції пристосовування, і якщо людина зуміє зберегти свою культуру на вічні часи, то тим самим буде досягнуте справжнє безсмертя. Сучасність пророкує багато амбітних проектів з

досягнення тілесного безсмертя за допомогою розроблення електронного мозку. Завдяки цьому вміст мозку стане можливо багаторазово перезаписувати і індивідуальність людини стане умовно вічною. Таку заяву зробив Ян Пірсон – відомий футуролог. Вчений не виключає, що вже в нинішньому столітті з'явиться нова цивілізація. Її представник стане чимось середнім між комп'ютером і людиною. Отже, радикальне подовження життя людини цілком реальне за умови використання кібернетичних технологій (наприклад, шляхом створення штучного тіла, що керується за допомогою нейроінтерфейсу). Сьогодні вчені вже роблять ставку на квантову телепортацію, пророкуючи можливість миттєвої передачі інформації людському нейрону, тим самим минаючи процеси «опредмечування» та «розпредмечування».

Отже, криза суспільства споживання і втрата смислових орієнтирів є витратами розвитку технологій. У політичній психології це називається «ретроспективна аберация». Існує закономірність: коли рівень життя росте дуже швидко, очікування починають рости ще швидше, з ними зростає незадоволеність. Важко передбачити, які артефакти з'являться з розвитком комунікації. Якщо раніше суспільна пам'ять передавалась у вигляді історії, міфу, фольклору та легенд через розмову, пісню, молитву (обсяг суспільної пам'яті був обмежений), то сучасні просторово-часові можливості дозволяють фіксувати акт комунікації у будь-якому вигляді. В усьому має бути міра. Соціальні медіа – форуми, блоги і соціальні мережі – активно стирають межу між діалогом, який так подобався Платону, і письмовою мовою. Фізичне збереження і масова доступність сказаного, яку забезпечило книгодрукування, отримали в Інтернеті своє нове втілення: написане більше нікуди не зникає, принаймні доки існує хостинг.

Бібліографічні посилання:

1. **Воєводін О.П.** До визначення універсальних закономірностей соціодинаміки культури / О.П. Воєводін // Філософські дослідження : збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету. Філософія. – 2005. – Випуск 10. – С. 19-26
2. **Городенко Л.** Філософсько-культурні особливості мережевої комунікації [Електронний ресурс] / Л. Городенко. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/zhur/2012_11/Gorodenk.pdf. – Назва з екрану.
3. **Карпенко В.Є.** Гіпотетичне майбутнє універсального штучного інтелекту [Електронний ресурс] / В.Є. Карпенко. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/FilosNauk/2009/57.pdf. – Назва з екрану.
4. **Красилов В. А.** Нерешенные проблемы теории эволюции [Електронний ресурс] / В.А. Красилов. – Владивосток : ДВНЦ АН СССР, 1986. – 138 с.
5. **Онищук О.** Проблема вибору у контексті само ідентифікації людини в інформаційному суспільстві [Електронний ресурс] / О. Онищук. – Режим доступу : http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13605/1/4_17-22_Vis723Filosofiya.pdf. – Назва з екрану.
6. **Шевчук Д.** Культура у мереживі мереж [Електронний ресурс] / Д. Шевчук. – К. : Критика, 2011. – с. 14-16.
7. **Штанько В.І.** Сучасні інформаційно-комп'ютерні технології як чинник трансформацій соціокультурної реальності / В.І. Штанько // Вісник ХНУ ім. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки». – 2008. – №829. – с. 22-31

УДК 130(091):316.286/.473

С. М. Гейко

ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ МІСЦЯ ІРОНІЇ В КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ СТРУКТУРАХ: ЗВ'ЯЗОК ІРОНІЇ З КАРНАВАЛОМ, ГРОЮ, СИМВОЛОМ ТА ЦІНІЗМОМ

Здійснений філософський аналіз місця іронії в сучасних структурах культури. Досліджені поняття «іронія», «карнавал», «гра», «символ», «цинізм», проаналізований їх взаємозв'язок.

Ключові слова: універсалії культури, іронія, гра, карнавал, символ, цинізм.

Осуществлен философский анализ иронии в современных структурах культуры. Исследованы понятия «ирония», «карнавал», «игра», «символ», «цинизм», проанализирована их взаимосвязь.

Ключевые слова: универсалии культуры, ирония, игра, карнавал, символ, цинизм.

The philosophical analysis of place of irony is carried out in the modern structures of culture.